

ÉRZÉKENYÍTŐ TRÉNING – KÉZIKÖNYV, JEGYZET

PROJEKT CÍME: Veszprém megyei esélyegyenlőségi és felzárkózási együttműködés

PROJEKT AZONOSÍTÓSZÁMA: EFOP-1.6.3-17-2017-00009

KONZORCIUMVEZETŐ: Veszprém Megyei Önkormányzat

KONZORCIUMI TAG: Szociális És Gyermekvédelmi Főigazgatóság

KÉSZÍTETTE: Öt Pont Egyesület

Tartalom

Bevezető	2
1. Érzékenyítés és tudatosság.....	4
2. Kommunikáció és konfliktus	6
3. Esélyegyenlőség kérdése a nők egyenjogúsága, helyzete kapcsán	7
3. a) Alapvetések	7
3. b) A Megyei Önkormányzat kollégáinak lehetséges kapcsolódási mintázata	8
3. c) Kérdésfelvetések a megoldásközpontú közös gondolkodáshoz	9
4. Esélyegyenlőség kérdése az idősek helyzetével kapcsolatosan	9
4. a) Alapvetések:	9
4. b) A Megyei Önkormányzat kollégáinak lehetséges kapcsolódási mintázata.....	9
5. Esélyegyenlőség kérdése a fogyatékoság kapcsán	10
5. b) A Megyei Önkormányzat kollégáinak lehetséges kapcsolódási mintázata és	10
5. c) Kérdésfelvetések a megoldásközpontú közös gondolkodáshoz	10
6. Esélyegyenlőség kérdése a gyermekekre vonatkozóan	11
6. a) Alapvetések:	11
6. b) A Megyei Önkormányzat kollégáinak lehetséges kapcsolódási mintázata.....	12
7. Esélyegyenlőség kérdése a romák és a szegregátum, mélyszegénység kapcsán	13
7. a) Alapvetések	13
7. b) A Megyei Önkormányzat kollégáinak lehetséges kapcsolódási mintázata.....	14
7. c) Kérdésfelvetések a megoldásközpontú közös gondolkodáshoz	15
Elmélyülés a témában, ajánlott könyvek:	16

Bevezető

Cél: a kézikönyv támpontot kíván adni az esélyegyenlőség kérdésében érintett célcsoporttal való mindennemű, azaz közvetett és közvetlen kapcsolódáshoz, gondolkodást, szemléletet formál, nem kimond, hanem kérdéseket vet fel, nem átfogó tanulmány kíván lenni, mint ahogy nem is egységes kutatásokon alapul, csupán adatok és alapvetések felvillantásával háttéranyaga kíván lenni a projekthez kapcsolódó érzékenyítésnek.

Célja, hogy az EFOP-1.6.3-17-2017-00009 azonosító számú és „Veszprém megyei esélyegyenlőségi és felzárkózási együttműködés című programban a Veszprém Megyei Önkormányzaton dolgozók, a tréningen részt vevők, valamint a program megvalósításában együttműködő partnerek, vállalkozók számára a közös munka terén gondolati kapcsolódási lehetőséget biztosítson az esélyegyenlőségről szóló közös gondolkodás terén.

Jelen kézikönyvet tehát a fentiek alapján ajánljuk elsősorban az EFOP-1.6.3 program céljaival is összhangban a projektben dolgozó munkatársaknak.

A fő kedvezményezett, a Veszprém Megyei Önkormányzat az esélyegyenlőséghez kapcsolódóan munkája során megállapodás alapján együttműködik a nemzetiségi önkormányzatokkal, fő tevékenységeként koordinációs feladatokat lát el. A célcsoporttal közvetlenül csak a projektben dolgozó kollégák találkoznak, a megyei önkormányzat többi kollégája elsősorban közvetetten lép kapcsolatba a célcsoporttal. Ennek azért van jelentősége, mivel a megyében is találunk jelentős szegregátumokkal sújtott településeket, ahol a helyi önkormányzat az elsődleges kapocs, hogy a helyi esélyegyenlőségi programjaikban feltárt problémák komplex kezelését segítsék. Megfigyelhető ugyanakkor, hogy a helyi önkormányzatokon, valamint a kapcsolódó intézményekben dolgozó személyek szakmai-módszertani ismeretek hiányában vannak, gyakran munkaerőhiányt is tapasztalva, szakképzett szakemberhiányt pedig szinte mindenütt megtalálva próbálnak a témával foglalkozni.

A programot segítve jelen kézikönyv is abban a kommunikációban kíván segíteni, amely az érintett Veszprém megyei szervezetek között szükséges egyeztetési mechanizmusokat támogatja, hogy a benne dolgozó emberek, akik azután a célcsoporttal közvetlen és érdemben találkoznak, minél hatékonyabbak lehessenek a felzárkóztatásban.

Az együttműködés, a partnerség, a „koordinált párbeszéd” eredményességéhez az emberi tényező figyelembevétele a kulcs, azaz az esélyegyenlőség kapcsán szinte a legfontosabb a tudatosság és az emberi tényező.

Érzékenyítő háttéranyagunk a projekt hosszú távú eredményeihez is kapcsolódik, hiszen a Megyei Önkormányzat munkatársai által elvégzett érzékenyítő, attitűdformáló képzés, valamint jelen háttéranyag segítségével a kollégák eredményesebben tudnak a célcsoportot érintő projektekben részt venni.

Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény 31 §-ában foglaltak alapján a települési önkormányzatok öt évente öt évre szóló helyi esélyegyenlőségi programot fogadnak el. A program figyelembevételével szakmai munkacsoport ülések és közösségi rendezvények valósulnak meg jelen projektből, amely a célcsoport felzárkóztatását, a hátrányos helyzetű személyek – mélyszegénységben élők, romák, gyerekek, nők, idősek és fogyatékkal élők – oktatási, lakhatási, foglalkoztatási, egészségügyi és szociális helyzetének javítását célozzák – közvetlen módon.

Az érintett szervezetek elsősorban az önkormányzatok, közintézmények, civil szervezetek, a projektben dolgozó munkatársak ugyanakkor közvetlenül is találkoznak a célcsoporttal a rendezvényeken elsősorban.

Mielőtt jelen kézikönyv struktúráját bemutatnánk, fontosnak tartjuk annak a tudatosítását is, hogy Veszprém megye nem csak a megyeszékhelyből és a balatoni településekből áll, statisztikai adatok bizonyítják, hogy a megye, sajnos az újonnan leszakadóban levő, de még nem egyértelműen periférikus helyzetű térségek közé tartozik. A folyamat megállítása, visszafordítása a megyei vezetés elemi érdeke, így a megyei kollégák számára jelen kézikönyv segítséget kíván nyújtani a társadalmi felelősségvállalás, közösségformálás terén, valamint saját élményként sajátíthatnak el kompetenciákat a segítő kapcsolat, a konfliktuskezelés, az etika, valamint a jogi ismeretek és a problémamegoldás témaköreiben.

Jelen kézikönyv módszerében az alábbi struktúrát követi:

Az esélyegyenlőség kapcsán a mai magyar társadalomban és a projektben is meghatározó téma felvetése:

- (a) adott témához kapcsolódó alapvetések (nem feltétlen igazságok és axiómák kimondása)
- (b) az adott társadalmi jelenséghez, témához a Megyei Önkormányzaton dolgozó kollégák kapcsolódási mintázatainak metszeti vázlata

- (c) kérdésfelvetések a megoldásközpontú közös gondolkodáshoz, az elfogadás, megértés és érzékenyítés lépcsőfokai

Témafelvetések:

1. Érzékenyítés és tudatosság
2. Kommunikáció és konfliktus
3. Esélyegyenlőség kérdése a nők egyenjogúsága, helyzete kapcsán
4. Esélyegyenlőség kérdése az idősek helyzetével kapcsolatosan
5. Esélyegyenlőség kérdése a fogyatékoság kapcsán
6. Esélyegyenlőség kérdése a gyermekekre vonatkozóan
7. Esélyegyenlőség kérdése a romák és a szegregátum, mélyszegénység kapcsán

1. Érzékenyítés és tudatosság

A fenti témakörökre való érzékenyítéshez kapcsolódóan alap emberi értékeket kínálunk elsőként megfontolásra, jelezve, hogy ezek az értékek minden egyes kapcsolódási ponton, ahol egy-egy kolléga a célcsoporttal közvetlen vagy közvetetten kapcsolódik, bázisát jelenthetik a sikeres együttműködésnek. Alapvető értéknek a hátrányos helyzetűekkel való (közvetlen) kapcsolódásban – meglepő módon – az udvariasságot állítjuk. Az udvariasság, amely önmagában még nem elegendő, alapját képezheti egy sikeres kommunikációnak, képessé tesz arra, hogy jót és jól tegyünk. Önmagában azonban ez az érték nem állja meg a helyét, hiszen az udvariasság mögött rossz szándék is állhat, vagy akár az „üres” jólneveltség, amely megint csak nem vezet eredményre ügyünk szempontjából. A kollégák számára az udvariasság az ügy ismeretén és az elköteleződésen keresztül támogatható meg (hűség), azaz, ha sajátjának érzi a feladatát, és hűséges a szervezethez, amelyben feladatát ellátja, akkor eredményes is lehet munkájában. A hátrányos helyzetűek esélyegyenlőségéről szóló közös gondolkodás bevezetéseként az igazságosságról is szólnunk kell, amely, mint abszolút, még, ha nem is létezik, ugyanakkor az emberséges hozzáállás és a méltányos cselekedet mindenképp az igazságosság felé vezet. Később, egyenként tárgyalva röviden a témaköreinket, kitérünk még arra, hogy a gyengék, kiszolgáltatottak (pl. a nők, és a gyerekek) helyzete miként válik nehezzé épp azáltal, mert a jogok egyenlőségét, az igazságosság szemléletét egyes társadalmi berendezkedések megnehezítik.

Az érzékenyítés kapcsán szükséges megvizsgálunk önmagunkban az empátia, az együttérzés meglétét, valamint a szolidaritás elvének érvényesülését is. Az empátia és a szolidaritás legnagyobb ellensége az érdek, amely, mint jelen lévő a társadalom minden területén, a családban, az iskolában és a munkahelyeken is vezérmotívuma az egyes emberek cselekedeteinek. Ezzel együtt fontos, hogy kollégáink – gondolati síkon legalább – az igazságos szemlélet mellett az empatikus hozzáállás és a türelem szükségességét is fontolóra vegyék.

Előítéletektől mentesen, a sztereotípiáktól távol lépve, helyenként némi humorral és még annál is több tudatossággal és a témáról való tiszta gondolattal kell felvértezni magunkat, kollégáinkat, amennyiben a hátrányos helyzetűekkel való esélyegyenlőség munkájába fogunk.

A tudatossághoz pedig az szükséges, hogy az adott célcsoportok jellemzőit megismerjük. Kivel kerülünk kapcsolatba munkánk során - közvetlen és közvetetten? Hogy tudjuk megmutatni az érzékenység kulcsmotívumait a megye intézményi vezetői, munkatársai számára?

Gyakran megfigyelhető jelenség, hogy az esélytelenséget épp a hátrányt elszenvedőkhöz való hozzáállás stabilizálja (konzerválja) újra és újra, mely szerint a társadalmi normáktól negatív irányban eltérő társadalmi csoportok megítélése minden tevékenységükre és minden személyre nézve is negatív, a társadalom java része számára ezek a célcsoportok „nem alkalmasak” és a munkaerőpiaci, oktatási, társadalmi normákat, szabályokat – e közvélekedés szerint – a csoport tagjai egészen egyszerűen nem képesek megtartani. Épp ez a gondolkodásmód határozza meg még inkább jövőjüket, ez az, ami miatt kiemelten fontos az, hogy az esélyegyenlőség szempontjából érintett célcsoportokkal közvetlen vagy közvetett módon foglalkozó személyeket, intézmények képviselőit a téma iránt érzékenyítsük. Ezzel nem azt állítjuk, hogy az előítéletek – egyre gyarapodó – halmazai lebonthatóak, azt sem, hogy a helyzetre van megoldási javaslatunk, egész egyszerűen úgy gondoljuk, hogy az EFOP-1.6.3 projekt megvalósítása során a célcsoporttal közvetlen és közvetetten is (a programban a rendezvények során közvetlenül is) kapcsolatba lépő kollégák szemléletét formálva tettünk egy kis lépést ezen az úton.

Kézikönyvünkben kitérünk a fogyatékkal élők témájára is, előzetesen annyit fontos megemlítenünk, hogy toleranciára nem csak a fogyatékkal élőkkel kapcsolatosan van szükség, hanem a gyermekekkel, idősekkel és a pl. kisebbségi identitású személyek, pl. romák esetében is. Az identitásról ehelyt annyi, hogy, mint kulturális, társadalmi és jellembeli együttes a kisebbségi létérzetet is meghatározza, amely a roma és magyar lakosság szempontjából egy különösen érzékeny témakör (kézikönyvünkben később erre még kitérünk). A roma

identitáshoz tartozó személyekkel szembeni hátrányos megkülönböztetés alapja épp az, hogy az adott, roma identitást a többségi társadalom tagjai alacsonyabb rendűnek találják, érdemes tehát a Megyei Önkormányzat kollégáinak akár saját elmélkedés keretében önvizsgálatot gyakorolni e téren, hogy saját hozzáállásuk milyennek tűnik a fentiek szempontjából.

Azt is tudjuk, hogy egy közösség humanitás terén épp a fogyatékosokhoz, hátrányos helyzetűekhez való hozzáállásban méretik meg, épp úgy, ahogy „Minden társadalmat szemléletesen jellemez a múltjához (öregék), a jelenéhez (például súlyos betegekhez, a fogyatékosággal élő emberekhez) meg a jövőjéhez (gyermek) fűződő viszonya.” (Kálmán-Könczei, 2002: 29.).

Célunk, hogy a Megyei Önkormányzat kollégái a kérdéskörre érzékenyen, tudatosan és megfelelően tudjanak reagálni minden munkakörülményben, és magánemberként is.

2. Kommunikáció és konfliktus

Az esélyegyenlőséghez kapcsolódóan különösen fontos, hogy tisztában legyünk azzal az egyszerű ténnyel, hogy amikor kommunikálunk a nem verbális csatornák – úgy, mint a külső megjelenés, ruházat, gesztusok, hanglejtés, a proxemika (térközsabályozás), a szagok, és a mozdulatok – az üzenet átadásában a legfontosabb befolyásoló tényezők. A hátrányos helyzetű személyekkel való közvetlen vagy közvetett kapcsolódás esetében is tudatosítani kell a munkatársaknak, hogy minden egyes helyzetbe valamilyen motivációval lépünk bele (és a másik fél, felek is), amely lehet akár kapcsolati motiváció, hatalmi-, vagy teljesítménymotiváció is. Gyakran, ha nem vagyunk tisztában azzal, hogy a másik fél vagy akár mi magunk milyen valódi belső motivációval lépünk be egy kapcsolódásba, úgy könnyen konfliktus alakulhat ki. Ez lehet akár egy belső (intra pszichés), vagy egy, a felek között is megjelenő (interperszonális) konfliktus is. A tréningen gyakorlatban is lesz lehetőség megtapasztalni – védett környezetben – egy-egy konfliktushelyzetet és megoldó stratégiát, és azok előnyét, hátrányát. Az esélyegyenlőség szempontjából a tudatosság a konfliktuskezelési stratégiák ismerete terén is kiemelkedő, azaz fontos tudni, hogy mi vagy a másik fél épp alkalmazkodó, elkerülő, győztes, vagy vesztes, problémamegoldó, vagy épp kompromisszumkereső stratégiát követ-e és hogy célunk szerint melyik a leghatékonyabb.

Jelentős feladatnak gondoljuk egy hivatali közeghez szokott kolléga számára annak tudatosítását, hogy a hátrányokkal küzdő személyekkel való kontaktusba eleve a kommunikációs zavar jó esélyével lesz jelen (a közös megértési csatorna eszközei nem mindig ismertek mindkét fél számára), azzal együtt, hogy tudjuk, hogy a közvetlen érintkezés a célcsoporttal csak a projektben dolgozó és rendezvényeken részt vevő kollégák esetében valósul meg. A megyei önkormányzat többi, érzékenyítő képzésen részt vevő kollégája munkája során közvetetten érintkezik a célcsoporttal, ill. azokkal dolgozik együtt, akik a célcsoport hátrányainak leküzdésén dolgoznak.

Kapcsolódási pont még a szervezetek közötti konfliktusok észlelése is, amelyekre adott lehetséges reakciók lehetnek a hatalmi erővel történő megoldás, a tárgyalásos, a problémára fókuszáló vagy az elkerülő stratégia.

3. Esélyegyenlőség kérdése a nők egyenjogúsága, helyzete kapcsán

3. a) Alapvetések

Kiindulópontunk önmagában az lehet, hogy nincs olyan nyelv, amely ne ismerné a nő és férfi nem valamilyen megkülönböztetését, a nemi szerepek koronként és társadalmi berendezkedésenként változhatnak, az azonban megállapítható, hogy a nő és férfi szerepek minden időben, minden térben elkülöníthetőek. Jelen korunk – pl. a feminizmust meghaladó – törekvéseiről (ld. gender elméletek) most nem beszélünk. Fontos, hogy a projektben dolgozó személyek - nemi hovatartozástól függetlenül – törekedjenek arra, hogy a társadalmi egyenlőség nő és férfi között elsősorban az egyenlő jogok biztosítása terén megvalósulhasson, azaz a nők is rendelkezzenek hasonló jogokkal a munka, a magánélet és a mindennapok terén, mint a férfiak. Mivel azonban az egyenlőség nem egyformaság, így a különbségtétel mindenkor tetten érhető. Megállapíthatjuk, hogy szociológiai szempontból kismértékben megfigyelhető egybeesés a társadalmi rétegződés, az iskolázottság és a nők helyzete között. A magasabb társadalmi rétegekhez, magasabb iskolai végzettséggel rendelkező személyekhez tartozó nők helyzete kevesebb testi-lelki bántalmazást és kisebb mértékű negatív megkülönböztetést von maga után. A nők elleni erőszak meghatározását most csak érintőlegesen írjuk körbe, egyfajta felvetésként, amely körülírja, hogy a nők elleni erőszak a nemi megkülönböztetéstől az érzelmi és fizikai kényszerítésen át a családon belüli mentális és fizikai bántalmazás széles spektrumát

magában foglalja. Gyakori jelenség, hogy a bántalmazott nők esélyei – épp a bántalmazás átélésének következményeképp – még tovább csökkennek az élet minden területén, amely – főként a családon belüli erőszak esetén – felderíthetlensége és kezelhetlensége okán még nehezebben áthidalható problémakörre válik. Fontos, hogy felfigyeljünk arra a lehetőségre, amely a megyei önkormányzat kollégái előtt a projekt kapcsán megnyílik. A projektben dolgozó kollégák ugyanis kapcsolatba léphetnek olyan szereplőkkel – intézményekkel és egyénekkel is -, akik áldozatai negatív megélésnek e téren, ugyanakkor nem nyílik számukra lehetőség problémáik megoldására. A projektben dolgozó kollégák természetesen nem a megoldást fogják biztosítani egy-egy bántalmazott nő számára, ugyanakkor a témára való érzékenyítésen keresztül alkalmassá válhatnak arra, hogy a megfelelő szervek felé irányítsák az érintetteket. Az is kiemelt fontossággal bír, hogy tisztában legyenek a kollégák azzal, hogy a nők elleni erőszakot megélt személyek, áldozatok jó része passzív magatartást tanúsít, szorongó, problémái feltárásával kapcsolatosan számos félelemmel küzd. Megoldást jelenthet az, ha a projektben dolgozó kollégák bizalmi légkört alakítanak ki akár egy rendezvény szervezése, lebonyolítása során az érintettekkel, és semmiképp sem erőszakos módon jelenítsék meg azt a szereplőt az áldozat számára, aki szövetségesként, bizalmi emberként a megfelelő segítő szerv felé irányítja őket.

3. b) A Megyei Önkormányzat kollégáinak lehetséges kapcsolódási mintázata

A kirekesztettekkel a társadalom megkülönböztetően bánik – ez egy alapvető sztereotípiá, sőt, ezen továbbmenve sajnálatos igazság is, ugyanakkor a megyei önkormányzat épp ezen projekten belül alkalmaz egy kollégát, aki mozgássérült, azaz valamilyen fogyatékossgal él, és egy másik hátrányos helyzetűt, aki nő és 50 év feletti. A megyei önkormányzat dolgozói között hasonló arányban találunk nőket és férfiakat, azaz a társadalom egészére igaz női munkavállalói alulreprezentáltság a megyei önkormányzat esetében nem jelenik meg. Az is fontos, hogy a férfi munkavállalók tisztában legyenek saját hozzáállásukkal a nőket érintő hátrányokkal kapcsolatban – a nőket érintő problémák létezését a férfiak 25 százaléka nem ismeri el. A megyei önkormányzat számos olyan munkakört betöltő személlyel dolgozik a mindennapokban, aki nő, ugyanakkor a releváns hátrányokkal küzdő nőekkel mindennapi munkájuk során kevésbé vagy egyáltalán nem találkoznak a kollégák. Ezért arra van szükség, hogy azokkal kapcsolatosan legyenek támogatók és felkészültek a megyei kollégák, akik viszont közvetlen a célcsoporttal dolgoznak.

3. c) Kérdésfelvetések a megoldásközpontú közös gondolkodáshoz

Érdeemes megvizsgálni magunkban a nemi megkülönböztetéshez való hozzáállásunkat, amennyiben tapasztaltunk, akár átéltünk, akár -, még, ha csak jó szándékkal is, de – elkövettünk nőkkel szemben negatív megkülönböztetést, hogy az milyen hatást válthatott ki az adott nőből és vajon észrevettük-e.

Önvizsgálatunk során érdemes elgondolkoznunk, hogy a nők hátrányos megkülönböztetése – talán csak testi gyengeségüknél, vagy épp a gyermekszülés kapcsán időszakonként az életükben megjelenő kiszolgáltatottságból fakadóan, egyidős az emberiséggel, és még a legmodernebb kultúrában is tetten érhető még napjainkban is. A nemek közötti hátrányos megkülönböztetés általános tilalmát az Alkotmány 66. § (1) bekezdése rögzíti: a Magyar Köztársaság biztosítja a férfiak és a nők egyenjogúságát minden polgári és politikai, valamint gazdasági, szociális és kulturális jog tekintetében. Fontos, hogy ez az általános jogok érvényesítését a projektben részt vevő valamennyi kolléga is szem előtt tartsa.

4. Esélyegyenlőség kérdése az idők helyzetével kapcsolatosan

4. a) Alapvetések:

Európában és azon belül a magyarországi előregedési folyamatokat rendkívüli feladatok elé állítják az egyes országokat, ahogy az Európai Bizottság szerint az egyik legnagyobb és legkomplexebb kihívás, amely egyre több embert fog érinteni a következő években még inkább. Ez azt is jelenti, hogy átfogó, nem egyes kormányzati ciklushoz igazított stratégiai tervezésre van szükség, hiszen ez a társadalmi folyamat a 4 éves ciklusokon túlmutatnak.

Az Európai Bizottság adatai szerint 2050-ben az idősebb személyek az európai népesség 32-35%-át teszik majd ki. Az EU 25 tekintetében 2030-ra mintegy 37,4% növekedés várható a 65-79 évesek korosztályából.

4. b) A Megyei Önkormányzat kollégáinak lehetséges kapcsolódási mintázata

Az idősökhöz való kapcsolódás a megyei önkormányzat munkatársai számára elsősorban az idősellátó rendszert működtetőkön keresztül történik meg, közvetlen kapcsolódás ismét csak a projektben dolgozóknak van. A projektben ugyanakkor fontos szegmens az idősök is, a bevezetőben írt tulajdonságok, az udvariasság, a türelem és az empátia kiemelten fontos a velük való kapcsolódásban. Az általános humánus erényeken túlmutatva a velük való munka szakmai tartalmába nem belemenne kiemelnénk azt is, hogy az idősökkel való munkában érhető tetten a legkevesebb kreativitás, holott épp számukra volna legfontosabb a megoldások és motiválás kreatív támogatása.

5. Esélyegyenlőség kérdése a fogyatékoság kapcsán

5. a) Alapvetések:

Az alábbiakat ugyan a fogyatékoság kapcsán írjuk le, ugyanakkor érdemes ismét elgondolkodni azon, hogy a mindennapi munkánk során a többi (projektben is érintett) hátrányos helyzetű célcsoporttal kapcsolatosan mennyire jellemzőek ránk az alábbiak.

A fogyatékoság egy stigma. A társadalom, mintegy billog ragasztja azokra ezt a bélyeget, akik a környezettől eltérő tulajdonságaikkal ellenérzést, viszolygást váltanak ki. Ez a viszolygás ugyanakkor magából az érintett személyből szégyenérzetet, büntudatot, frusztráltságot és önértékelési zavarokat vált ki. Ennek az érzésnek a történelmi eredője egészen Krisztusig, sőt, a rabszolgatartó társadalmakig nyúlnak vissza, beszélhetünk fizikai, erkölcsi, faji és nemzeti stigmatípusokról (l. Erving Goffmann, 1968). Az 1997. évi CLIV. Törvény 13. § (1) így szól: A beteg jogosult az egészségi állapotáról teljes körűen tájékozódni. A szülőt ugyanez a jog megilleti a gyermekével kapcsolatban. Megfelelő mód, hangnem. Informálás (kilátások, gyógykezelési, segítségnyújtási lehetőségek, pozitívumok). A fogyatékoság kapcsán fontos megemlítenünk a megyei önkormányzat munkatársai számára is szükséges toleranciát, a fogyatékosággal élők számára egyéb igények kielégítését, így pl. az akadálymentes közlekedés szükségességét, vagy épp a tolerancia, empátia meglétét.

5. b) A Megyei Önkormányzat kollégáinak lehetséges kapcsolódási mintázata és

5. c) Kérdésfelvetések a megoldásközpontú közös gondolkodáshoz

A fogyatékosággal kapcsolatos történelmi reakciók igen sok hasonlóságot mutatnak, egészen onnét, hogy a sérült gyermeket kitették meghalni a Taigetoszra (a spártaiak), odáig, hogy egyfajta ördögi stigmatként Isten büntetéseként tartották számon. Ezzel együtt ugyanakkor azt is meg kell említenünk, hogy a kultúra egyes bölcsői, úgy mint Mezopotámia, vagy épp az ókori görög, vagy a keresztény nagy kultúrák nem rekesztették ki a fogyatékosokat, transzcendens hozzáállás viszont gyakorta megtalálható ezen hagyományokban is. A modern társadalom a fogyatékosokkal való együttélést, integrálásukat tűzte ki célul, életterük kiszélesedett, a mindennapi életre kiterjesztve egyre szélesebb körű esélyt kapnak annak ellenére, hogy a szépség, gazdagság, siker összeforrt a teljesíteni képes modern ember értékeivel. Érdemes őszintén górcső alá venni saját hozzáállásunkat is. Vajon mennyi ebben a sajnálat, mennyi a büntudat, mennyi a szabálykövetés és hol kezdődik a valódi segítő szándék és empátia. Észrevevesszük vajon, hogy pl. egy látássérült ember nem csak „vak”, hanem egyben kiváló muzsikuss is, vagy épp egy mozgássérült egyben jó szakács? Az értékek mellett a negatív tényező mennyire címke és mennyire határozza meg tudatunkban az ember egészét? A programban nem cél az értelmileg sérült személyek rehabilitációjának támogatása, ugyanakkor a velük foglalkozó intézmények képviselőivel való érintkezés során a támogató hozzáállás, speciális igényeik elfogadása, ugyanúgy fontos. A Megyei Önkormányzat munkatársai – nem csak, akik a programban dolgoznak – kapcsolatban állnak fogyatékos személyeket ellátó

intézményrendszerben dolgozó munkatársakkal (pl. házi segítségnyújtás, szociális háló egésze, nappali- és bentlakásos intézetek stb.), fontos, hogy a megyei önkormányzat munkatársai értő fülekkel és a fogyatékos kérdés kapcsán a jogok érvényesítési eszközeinek ismeretével támogassák a komplex rehabilitációt, az esélyegyenlőség biztosítását. Kiemelten fontos emiatt, hogy az egyes operatív programokban dolgozó megyei önkormányzati munkatársak kiemelt figyelmet fordítsanak a fogyatékos emberek jogaira (akár egy TOP programon belül is), fontos, hogy ne hagyják figyelmen kívül az akadálymentesítést (fizikai és infokommunikációs akadálymentesítést), a támogató szolgáltatókhoz való hozzáférés támogatását annak érdekében, hogy a fogyatékos embertársaink is méltóságteljesen, hátrányaik enyhítése révén esélyeikben egyenlőbben lehessenek a társadalom részévé. Ehhez azonban néha az szükséges, hogy a társadalmi integráció során a hátrányt szenvedők számára egyes területeken a hozzáférésben előnyt biztosítsunk, és a szociális ellátórendszert működtető önkormányzati és szociális szféra működését támogassuk.

Igen kényes téma emellett önmagában a roma létnek a megítélése is, amelyről már itt, a fogyatékoságnál is szót kell ejtenünk, ugyanis az általános társadalmi megítélés szerint a roma származás egyfajta fogyatékoságot is jelent, előítéleteink hasonlóak a fogyatékoshoz ló előítéleteinkhez.

6. Esélyegyenlőség kérdése a gyermekekre vonatkozóan

6. a) Alapvetések:

Esélyegyenlőségről a nők, a fogyatékosok, az idősek, sérültek, fogyatékosággal élők esetében beszélünk leggyakrabban és hajlamosak vagyunk egy gyakran igen fájó pontot, a gyermekek helyzetét feltárni. Célcsoportjaink között egyvalami mindenképp közös, még hozzá a kiszolgáltatottság. A kiszolgáltatottság mértéke egy gyermek, pláne, egy valamely más hátrányt is megélt kiskorú esetében még nagyobb, gondoljunk csak egy alacsony iskolázottságú roma család kiskorú lánygyermekére – sztereotípiáinkkal együtt. A gyermekek esélyegyenlőségének kérdésköre rendkívül összetett témakör, jelen kézikönyvben nincs arra lehetőség, hogy kitérjünk az egyes gyermek – akár fogyatékos gyermek, akár roma, akár nevelőszülőknél elhelyezett kiskorú – külön-külön tárgyalandó helyzetére. Alapvetésként a gyermekek jogairól szóló 1989-es ENSZ-egyezményhez nyúlunk vissza, amely a hátrányt szenvedő gyermekek esetében is meghatározza, hogy nekik is joguk van az oktatáshoz, egészségügyi ellátáshoz, megfelelő neveléshez, szabadidős tevékenységekhez és a munkára való felkészítéshez is. Ezek a jogok adott esetben egymástól elkülönülő szervezeti egységeken keresztül valósulnak,

valósíthatóak meg, ezért a legfontosabb az, hogy azon szervezetek képviselőivel együttműködve, akik a hátrányt szenvedő gyermekekkel foglalkoznak, a Megyei Önkormányzat kollégái mindig azt tartsák szem előtt, hogy a hátrányos helyzetű gyermekek számára is járnak a támogató családban szinte természetesen megjelenő jogok és lehetőségek, ugyanakkor ennek vállalása (és megvalósítása) állami, kormányzati szerepvállalással tud csak megvalósulni (akár csak részben is).

Azt is tudni kell, hogy ez a szerepvállalás az egyén, a közösség, a szervezet, a helyi önkormányzat és vagy ellátórendszer, ill. a társadalom egésze részéről gyakran többlet erőforrás ráfordítást igényel (adott esetben egy hátrányos helyzetű gyermek taníttatása, közlekedésének biztosítása, az információhiányának kielégítése, vagy éppen egy fogyatékkal élő gyermek ellátása).

6. b) A Megyei Önkormányzat kollégáinak lehetséges kapcsolódási mintázata

A gyermekek, mint célcsoport az EFOP-1.6.3 programban egy kisebb szegmenst jelent, ugyanis nem elválasztható a program szempontjából az, hogy az adott gyermek milyen szocializációs háttérrel rendelkezik, családi körülményei, avagy fogyatékosága, a program szempontjából meghatározzák lehetséges beazonosítását és elérésének körülményeit is. Az intézményi rendszerrel való kapcsolódás során ne felejtjük el azt a szomorú tény, hogy a gyermekek elleni erőszak túlnyomó többsége (gyermekbántalmazások négy ötöde, azaz rossz bánásmód, szexuális zaklatás, egészség- és fejlődés veszélyeztetése) gyermekotthonokban történik. Fontos, hogy az ellátórendszer tagjai számára is pozitív támogató bázist jelentsenek a megyei önkormányzat munkatársai, akik nem szakmai segítséget tudnak biztosítani, de egyes helyzetekben épp a kívülállóságuk miatt jelenthetik azt a kapcsolódási pontot, amelyen keresztül egy probléma megoldásához kiindulópontot lehet találni.

7. Esélyegyenlőség kérdése a romák és a szegregátum, mélyszegénység kapcsán

7. a) Alapvetések

Meg kell állapítanunk, hogy bár a nők helyzete, a nőkkel szemben tapasztalható negatív diszkrimináció lakosságunk több mint felét érintheti (és nagy számban érinti is kisebb-nagyobb mértékben), még sem ez az a kérdéskör, amely a legtöbb negatív előítéletet tükrözi, hanem maga a romaság kérdésköre. A cigányság az osztálytársadalmi megítélés szerint ugyanis egy olyasfajta „fogyték”, olyasféle fosztóképző, amellyel kapcsolatban sokkal kevésbé toleráns a lakosság, mint akár egy mozgáskorlátozott vagy egy vak emberrel kapcsolatban. A roma kérdés kapcsán rengeteg társadalmi feszültség figyelhető meg, amelyet a mindennapok számtalan területe csak még jobban aláaknáz (ld. segélyezési rendszer, média, oktatás). Másképp fogalmazva, a média segíthetné azt a politikai igényt, amelyet számtalan civil szervezet támogat is, amely a társadalmi egyenlőtlenségek romákkal szembeni protokollját célozza lebontani. Ugyanakkor fontos tény, hogy a magyarság számára erősen frusztráló tény az, hogy a 21. század közepére – statisztikai adatok tükrében nagy bizonyossággal mondható - , több roma gyermek fog születni, mint magyar. Ezért aztán különösen fontos a jelenleg még kisebbségi identitás megtartása mellett a közösségi normák megismertetése és elsajátíttatása a roma lakossággal. A romakérdés kapcsán leggyakrabban előkerülő témák, a bűnözés, a mélyszegénység a munkanélküliség, a korai szülővé válás mellett a családon belüli erőszak, az alacsony iskolázottság és a korai iskolaelhagyás és egyre kevésbé kerül elő a pozitív társítás, a muzsikus cigány lét. Az bizonyos, hogy Magyarországon a legnagyobb kisebbség, hazánk legnagyobb hivatalosan is elismert nemzetisége a roma nemzetiség, akik azonban, mivel nem rendelkeznek anyaországgal, egyben etnikai kisebbség is. Pontos számuk ismeretlen, a népszámlálási adatok ugyanis jelentősen eltérnek a szociológusok és eltérnek egyes cigány származású értelmiségi becsléseitől, 500.000 és 1 millió közötti a lélekszámuk. Veszprém megyei jelenlétük az országon belüli megoszlásban az egyik legalacsonyabb, 1-2% körül mozog a magyar lakossághoz képest. Asszimilációjuk, azaz a magyar lakosság értékeihez való alkalmazkodásuk azon településeken figyelhető meg, ahol nem találunk lakhatási elszigeteltséget, ahol azonban szegregátumként, fizikai elkülönültségben élnek, ott a társadalmi távolságtartás erősebben konzerválja helyzetüket is. Integrációjukra való törekvés Veszprém megyében is erős, már csak a többségi társadalom által elvárt értékek követése okán is.

Talán kevesen tudjuk, hogy a mai magyarországi romák átlagéletkora 10-15 évvel alacsonyabb, mint a magyar lakosságé, a nők gyermekvállalásának átlag ideje pedig jóval korábbi élet évekre jellemző.

Veszprém Megyében is jelen lévő problémakör a hajléktalanság, amely olyan menedék hiányát (lakástalanság, fedélnélküliséget) jelenti, amely egyben a társadalmi kötelek terén is deficitet jelent. A kirekesztettség összetett és gyakran nem visszafordítható állapota ez, amelyben a szociális ellátórendszer gyakran igen kis eszköztárral képes fellépni. Azt is fontos tudni, hogy a hajléktalanság veszélyében azok a személyek élnek, akik lehet, hogy fedél alatt élnek, ugyanakkor életterük alkalmatlan a megfelelő életvitelre, ez a szegregátumban gyakrabban megtalálható állapot. A hajléktalanság veszélyében élés egyéb devianciára is nagyobb eséllyel vezet rá, a különböző szenvedély- és mentális betegségek mellett gyakori az öngyilkosság, ill. az öngyilkossági kísérletek, a szexuális visszaélések, az áldozattá válás. Ebben a helyzetben a Megyei Önkormányzat megint csak nem tud közvetlenül szerepet vállalni, ugyanakkor azon személyekkel, kollégákkal, akik e széles körben érintett devianciaháló mentén megtalálhatóak, már van kapcsolatuk.

7. b) A Megyei Önkormányzat kollégáinak lehetséges kapcsolódási mintázata

Veszprém megyét nem érintik kifejezetten átfogó roma programok, a szegregátum a megye bizonyos pontjain van jelen nagyobb volumenben, úgy, mint Devecser, Sümeg járások, ám érintett többek között Pápa és Várpalota is. A helyi önkormányzatok, civil szervezetek szerepe ezekben a közösségekben hatványozott, hiszen egyes kérdések, amelyek speciálisan a cigányságot érintik, úgy, mint közbiztonság, munkanélküliség, iskolázottság, lakhatási körülmények, bűnözés (bebörtönzöttek 30-40%-a roma), ezeken a településeken fokozottan vannak jelen. Fontos, hogy ebben a projektben megvalósuló közösségi rendezvényeken ezekre a településekre kifejezetten ennek a célcsoportnak szánt programokat vigyenek a kollégák és ott úgy jelenjenek meg, mint egy segítő szervezet támogató szándékú képviselői – itt, minden kolléga egyben közszolgálati funkciót is betölt. Fontos, hogy a roma programok a cigánysággal szembeni ellenérzés csökkentését szolgálják (akár az integrált programokon keresztül), ezt az általános toleranciaszint növelésével önmagában is elérnénk (amelynek az elérése társadalmi szinten nehéz, egy kisebb közösség esetében, mint amilyen a megyei önkormányzat, könnyebben megvalósítható). Az is szükséges, hogy a kisebbségekről szóló kommunikáció tekintetében ne a diszkriminatív elemeket erősítse az EFOP-1.6.3 program, hanem épp ellenkezőleg, azt hangsúlyozza, hogy egy kisebbségből származó személynek is van lehetősége a megyében megtalálnia a helyzetéből is kivezető utat a szorgalom, tehetség, akarat

segítségével. A kulturális különbségek megmutatására egy-egy közösségi rendezvény kiváló alkalmat biztosíthat, amelyen az érzékenyítésen formált szemléletű kollégák jelenléte kiemelten fontos. Mivel az oktatás kevésbé képes kiegyensúlyozni az otthonról hozott hátrányokat, így a projektben való kapcsolódás elsősorban a közösségi rendezvényeken való megjelenés, a párbeszéd lehetőségére fókuszál.

7. c) Kérdésfelvetések a megoldásközpontú közös gondolkodáshoz

Az esélyek egyenlősége, a hátrányok leküzdése a roma populáció esetében különösen összetett problémakör, amelyet leginkább a roma származású személyek családi háttere, szocializációs törekvései határoznak meg. Tudnunk kell, hogy ezen személyek esetében gyakran hiányzik a család támogatása, itt válik szükségessé egy-egy szervezetet képviselő személy közvetett és közvetlen támogatása, a fogyatékoság a romák körében különösen felülreprezentált. A Megyei Önkormányzat kollégái részéről szükséges és elvárt az a magas toleranciaszint és támogató hozzáállás, amelyben egy roma ember számára – gondolati síkon – a magyar emberekéhez hasonló lehetőségeket és esélyeket fogalmazznak meg magukban. Ezt a szemléletet kell minden érintett intézmény, civil szervezet, program, és közvetlenül a rendezvények esetében képviselni és megmutatni, másképp fogalmazva, a cigánygyűlölettel szemben egy befogadó, elfogadó társadalom képét erősíteni. A közösségi programok, a nagy ünnepek, szervezett rendezvények egyfajta rendezettséget vihetnek a romák életébe, amely programok pedig az egyéb nehézségeik, hátrányaik felszámolásában is támogatást adhatnak (pl. mentálhigiénés tanácsadás egy főzőversenyen). A diszkriminációról a megyei kollégák számára is fontos a képzésen beszélni, itt is megemlítjük, hogy az egyenlő bánásmód az esélyteremtés egyik fő eszköze, amely épp azt tűzi ki céljául, hogy nemre, korra, vallásra, vagyoni helyzetre és származásra való tekintet nélkül biztosítsuk az esélyeket mindenki számára.

Elmélyülés a témában, ajánlott könyvek:

FOUCAULT, M. (2000a): *A szavak és a dolgok. A társadalomtudományok archeológiája.* Budapest, Osiris.

Hablicsek László (2004): Demográfiai öregedés Európában. In: Giczi Johanna - Sággi Gábor

Comte-Sponville, André (1998): Kis könyv a nagy erényekről, Bp., Osiris

Kőszeghy Miklós – Parragh Szabolcs (2003): *A fogyatékoság jelensége a történettudományban (tanulmány)* Budapest

Kálmán Zsófia, Könczei György (2002.) *A Taigetosztól az esélyegyenlőségig.* Osiris Kiadó, Budapest

Kende Anna - Kosztandinidisz Diana - Szilassy Eszter *Asszimiláció és kisebbségi identitás.*
In: Jel-Kép, KOMMUNIKÁCIÓ, KÖZVÉLEMÉNY, MÉDIA. 2009

Takács Géza (2009): *Kiútkeresők: Cigányok iskolai reményei* Osiris Kiadó Budapest

Ajánlott filmek:

Éltrevalók

Yentl

A projekt teljes időszaka alatt a témát érintő támogatás igénybevétele kapcsán az Öt Pont Egyesület elnöke, Varga Róbert az otpontegyesulet@gmail.com e-mail címen várja észrevételeiket, kérdéseiket.